

АВТОСТОПЪТ КАТО ПРЕДМЕТ НА АНТРОПОЛОГИЯТА И ФОЛКЛОРИСТИКАТА ¹

Юрий Вълковски

*Студентски семинар по практическа етнология и фолклористика “
„Проф. д-р Иван Шишманов”*

Текстът представя автостопа като съвременен социотехнически и културен феномен, подлежащ на антропологическо и фолклористично изучаване.

В контекста на разработваната от Бруно Латур „симетрична антропология” ² автостопът е разгледан като проявление на сложни социотехнически мрежи. Пътуването „на стоп” е детерминирано, както от социокултурни, така и от чисто технически фактори.

Стопаджията трябва да се съобразява със стереотипите и културните нагласи на шофьорите: да има благоприличен външен вид, да не е мръсен или видимо пиян, да изглежда спокоен и доброжелателен или обратното – да е видимо маргинален – болен, войник и/или изложен на тежки метеорологични условия – дъжд, сняг, студ и, съответно – мокър, мръсен и пр. С цел успешен стоп, удачно е да се пътува на двойки „момче – момиче” и да се носи багаж, за изграждане на положителен образ в очите на шофьора.

От друга страна, стопаджията трябва да познава пътните знаци, устройството и функционирането на автомобила, пътната инфраструктура и натовареността на определени пътища. Той не трябва да стопа на завой, жп прелез, в тунел, на стръмен участък от пътя, на мост, трябва да съобразява спирачния път и възможността на автомобила да отбие от пътя. Причините шофьорът да спре или не могат да варират от външния вид на стопаджията до техническото състояние на колата и метеорологичните условия.

Фолклористичната интерпретация на автостопа в този текст се опира на модела, създаден от Аделина Ангушева-Тиханова за изследване на опашката като градски културен феномен ³. Съобразно с този модел се говори за тройна обвързаност на автостопа с фолклорното: като ситуация, пораждаща поведенчески стереотипи (за което става дума в първата част на текста), като тип комуникация, възпроизвеждаща определени словесни форми, като обект на фолклорни текстове, сюжет.

Специфичната комуникативна ситуация на автостопа е подобна на комуникативните ситуации в болничната стая ⁴, влаковото купе ⁵, превозните средства от градския транспорт ⁶, опашката ⁷. Комуникацията в тези културни пространства е свързана със съзнанието за мимолетност и анонимност на връзките, а предпочитан жанр е меморатът: в разказа за своя живот, всеки е свободен да импровизира, както желае.

В разговора между шофьора и стопаджията първият е в привилегирована позиция, доколкото има право да задава въпроси и да насочва разговора. Това най-често става в една от следните посоки: първо – шофьорски меморати, второ (между мъже) – еротични истории, трето – пътуването „на стоп”. Три често срещани сюжета, когато шофьорът говори за „стопиране”: първи – „Днес по пътищата е опасно, не те ли е страх?”; втори – еротични истории с момичета, пътуващи „на стоп”; трети – как самият шофьор е пътувал на автостоп (с няколко варианта).

Проблемът за автостопа като обект на фолклорни текстове, като сюжет, е свързан с въпроса в какви общности и в какви ситуации се разказва за пътуване „на стоп”. Пълният отговор би изисквал вглеждане в мозайката от младежки субкултури и младежки неформални общности в България.

Ситуацията на разказване на стопаджийски истории в определени общности прилича на разказването на вицове в компания, когато се получава нещо като наддумване. Характерно за стопаджийските истории е, че те често са част от по-голямо

повествование, чието действие излиза от рамките на конкретното пътуване и се пренася в други пространства. Такива сюжети с висока честота на възпроизвеждане са: „Стопаджийи замъкват шофьор на купон”⁸, „Шофьор замъква стопаджийи на страхотен, богат и т.н. купон”. При стопаджийските истории изцяло липсва сексуалната тематика.

БЕЛЕЖКИ

1. Текстът е написан по материали от включено наблюдение, провеждано периодично през 1988-1995 година.
2. **Латур, Б.** Никога не сме били модерни. С., 1994.
3. **Ангушева-Тиханова, А.** Още един фолклорен сюжет. В: сп. Български фолклор, кн. 3, 1991, 100-101.
4. По идея на колежата Камелия Станчева. Използувам случая да й благодаря за съдействието.
5. **Колев, Ал.** Разговори в купето. (ръкопис)
6. **Варзоновцев, Дм.** Феноменология на града. С., 1992, 82-89.
7. **Варзоновцев, Дм.** Цит. съч., 89-97; Ангушева-Тиханова, А. Пак там.
8. Този сюжет е записан и от колежата Робърт Леви. Вж. Приложение № 1 към неговия текст „Бунтът на малката субкултура”. Дипломна работа с научен ръководител доц. Й. Холевич, защитена във Факултет по славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски” през 1995 г. (ръкопис).